

מערך שיעור בנושא שאילת גשמים

משך השיעור: 45 דקות
קהל היעד: כיתות ט' - י"ב

רציונל למורה:

בשיעור זה נלמד את המקורות ההלכתיים בעניין הזכרת ושאילת גשמים, נכיר את ההבדל בין המושגים ונעמיק במושג אחדות ישראל העומד מאחורי עמדתו של רבן גמליאל, בהקשר של דחיית מועד שאילת גשמים עד לתאריך ז' במרחשוון. עמדה זו מבקשת להתחשב באנשי הגולה, שצריכים לחזור לביתם (המרוחק עד כדי 15 ימי הליכה) לאחר שחגגו את חג הסוכות בירושלים. ניתן ללמוד מדברי רבן גמליאל במשנה, על דאגה, אכפתיות ואחריות כלפי עם ישראל - וניתן ללמוד מכך היבט ערכי ויישומי של אחדות וערבות הדדית. נלמד על ההקשר של אחדות ישראל גם לציון תאריך פטירתו של החוזה מלובלין, שייסד את לימוד 'הדף היומי' בגמרא - כדי לאחד את עם ישראל כולו בלימוד.

השיעור נכתב לפני מלחמת "חרבות ברזל", אולם נראה כי כעת הצורך בשיח על ערבות הדדית ולכידות חברתית בעם ישראל, גדולה וחשובה מתמיד. אפשר כמובן לבקש מהתלמידים לספר על מיזמים והתנדבויות שהם עושים או שהם ראו מסביבם, בימים אלו של מלחמה ובע"ה שנתבשר בשורות טובות ונדע ימים טובים ושקטים של "איש לרעהו יעזור".

מהלך השיעור:

1. פתיחה:

נקרין את התמונה הבאה:

ונשאל את התלמידים:

- מה מיוחד בתאריך ז' בחשוון?
- האם קרה בו משהו?
- האם הוא תאריך "הלכתי" גרידא? (מדוע יש רחוב שנקרא על שם תאריך זה?)

2. לב השיעור:

נלמד ביחד עם התלמידים על ההבדל בין תאריכי "הזכרת גשמים" ו- "שאלת גשמים", תוך ציון הברכות בתפילת העמידה הרלוונטיות לאזכורי הגשם:

- חכמי המשנה קבעו שני ימים נפרדים לתחילת התפילה לגשם בארץ ישראל (שתי ברכות בתפילת העמידה):
 - ❖ **"הזכרת גשמים"** - החל מיום שמיני עצרת בו מוסיפים בתפילה "משיב הרוח ומוריד הגשם" בברכת גבורות.
 - ❖ **"שאלת (בקשת) גשמים"** - החל מיום ז' במרחשוון בו מוסיפים בתפילה "ותן טל ומטר לבְרַכָּה" בברכת השנים.

נקרין את המשנה מתענית:

"בשלושה במרחשוון, שואלים את הגשמים; רבן גמליאל אומר, בשבעה בו, חמשה עשר יום אחר החג, כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת." (תענית א, ג).

ונדגיש את שתי הדעות המוצגות במשנה באשר לדחיית מועד שאלת גשמים - ג' במרחשוון או ז' במרחשוון.

נשאל את התלמידים:

- מדוע בכלל הופרדה ברכת "משיב הרוח" (הזכרת גשמים) מברכת "ותן טל ומטר לברכה" (שאלת גשמים)?
- לכתחילה המשנה קבעה כי יהיו שני תאריכים/ מועדים שונים לברכות. מדוע לדעתכם? מהי העמדה המנומקת במשנה לדחיית התאריך?

נשאל את התלמידים ונדון איתם בשאלות שעולות מהמשנה:

- מיהם אותם "אחרון שבישראל" ולאן הם צריכים להגיע? מאין הם באו?
- מדוע מציע רבן גמליאל (ואולי גם תנא קמא?) להתחשב בתושבי הגולה? מהי הנחת המוצא שלו/ שלהם?

3. סיכום:

נקרין את השיר "[כתונת פסים](#)" של מאיר אריאל. כדאי להשתמש בוידאו עם הכתוביות של המילים, או לחלק לתלמידים דף עם המילים.

כתונת פסים מילים: מאיר אריאל לחן: ארקדי דוכין

לפני כמה וכמה שנות אלף
נפרדנו אני ואחי
הוא לכיוון של הקרירים האלה
אני לדרום מזרחי
יובלות על יובלות לא התראנו
ופתאום נפגשנו כאן
לא הכרנו כל כך השתננו
טוב שהשארנו סימן

מה הם עשו לך אתה בכלל לא דומה לי
בבכי צחק לי אחי
אתה לא נראה כל כך ישראלי
בטח שלא תנכי

כן, כל הצבעים עוד יזהירו
לכל הצדדים בעולם
לראות כולם את כולם
וכל הצדדים עוד יכירו
בגוונים השונים את עצמם
ויותר הצבעים לא יסתירו
אדם מאדם דם מדם

מי שמדבר צחקתי בכיתי למראה החיוור של
אחי
למבטא המוזר שלו ביטא ביטא זה יותר תנכי?
הו כתונת פסים שלי כל פס בי נוגע
כל פס רוצה לקלף לי את העור
הו פסים פסים פסים שלי אני לא אשתגע
רק אתן לגוונים מעט אור
כן, כל הצבעים עוד יזהירו...

פולנים התנפלו על מרוקו
רוסים נכנסו בתימן
מצרים חטפה מטורקיה
שבדרך תקעה את יוון
איך שביניהם הסתבכנו
כבר סופר אף כי לא יאומן
אבל למה את המלחמות הזרות שלהם משכנו
אחרי שהם שכחו אותנו מזמן מזמן
הו כתונת פסים שלי כל פס בי נוגע
כל פס רוצה לקלף לי את העור
הו פסים פסים פסים שלי
אני לא אשתגע לא אשתגע
רק אתן לגוונים מעט אור
כן, כל הצבעים עוד יזהירו...

מתוך ויקיפדיה: כתונת פסים הוא פזמון שנכתב על ידי מאיר אריאל והולחן על ידי ארקדי דוכין, והופק בשנת 1995 על ידי גלי צה"ל, כחלק ממסע הסברה של משרד הקליטה. הפזמון מתאר את החברה הישראלית ככותנת פסים צבעונית, כמו כתונת הפסים של יוסף, כאשר כל פס מייצג מוצא תרבותי אחר. בהתאמה, גם מבצעי הפזמון מסמלים ז'אנרים שונים וקבוצות שונות בחברה הישראלית (עדות ומיעוטים אחרים). למרות המסר הפלורליסטי החיובי, הפזמון אינו מהסס למתוח ביקורת על תופעות של גזענות בין-עדתית בישראל, וכדגש לכך, הוא אף מסתיים בקולה של ילדה ממוצא אתיופי. את השיר מבצעים 40 אמנים מסגנונות מחיקה שונים וממוצאים שונים.

דיון עם התלמידים בעקבות הצפייה בקליפ:

- מה לדעתכם הרקע לכתיבת השיר?
- את מי מייצגים הזמרים/ות בשיר?
- איך אתם מרגישים אחרי שצפיתם בקליפ?
- מהו המסר החזק שעולה לדעתכם מהמילים ומהביצוע? מדוע בחר מאיר אריאל לתאר את עם ישראל דווקא במשל של "כתונת פסים"?

בקשו מהתלמידים להגדיר מחדש את המושג "אחדות ישראל" - על סמך השיר "כתונת פסים".
מה התחדש להם מהלימוד בהקשר למושג זה?

העשרה נוספת:

קראו את הסיפור הבא, המובא בגמרא בתענית (כ"ד ע"א):

וכל מי שאינו יכול לשלם, אינני לוקח ממנו דבר.
ויש לי בריכה של דגים
וכל ילד ש'פושע' אני משחד אותו בהם
ומרגיע אותו ומפייס אותו,
עד שהוא בא וקורא.

רב איקלע לה הוא אתרא
גזר תעניתא
ולא אתא מיטרא.
נחית קמיה שליחא דצבורא
אמר: "משיב הרוח" – ונשב זיקא
אמר: "מוריד הגשם" – ואתא מיטרא.
אמר ליה: מאי עובדך?
אמר ליה: מיקרי דרדקי אנא, ומקרינא
לבני עניי כבני עתירי
וכל דלא אפשר ליה לא שקלינא מיניה
מיד.
ואית לי פירא דכוורי
וכל מאן דפשע – משחדינא ליה
מינייהו, ומסדרין ליה
ומפייסין ליה
עד דאתי וקרי.

תרגום:

רב נקלע לאתר ההוא
גזר תענית
ולא בא מטר
ירד לפניו שליח הציבור
אמר: "משיב הרוח" – ונשב רוח
אמר: "מוריד הגשם" – ובא מטר.
אמר לו: מהו מעשיך?
אמר לו: מלמד דרדקים אני
ומלמד מקרא לבני עניים כבני עשירים

הגמרא בתענית מלמדת אותנו, כי זכות הגשם מופיעה לעם ישראל, לא רק בגלל תפילה, אלא בזכות מעשה מיוחד ויוצא דופן של עשיית חסד בין בני האדם. הקב"ה הופך אותנו לראויים לברכה והשפע של הגשם, כאשר אנו עושים חסד בין אדם לחבירו.

הגשם יורד על כולם, מברך ומזין את כל העולם, ובתנאי שאנו מתנהגים זה כלפי זה באופן אחראי ומלוכד.

דונו עם התלמידים:

- מה היה יוצא דופן בגמילות החסד של אותו שליח ציבור עליו מספרת הגמרא בתענית?
- כיצד השפיעו מעשיו על כלל הציבור באותה העיר?

